

François Kloek en Louis Couperus

Couperus hield van beeldende kunst en laat dat veelvuldig in zijn werk blijken. Daarnaast had hij contacten met kunstenaars, vooral na zijn repatriëring naar Nederland in 1915. Vanaf dat jaar voorzag hij mede in zijn onderhoud door het geven van lezingen, en aan die laatste danken we niet weinig portretten en afbeeldingen. Sommige daarvan zijn inmiddels bekend geraakt en gepubliceerd, zoals het portret door François Kloek uit 1916 dat voor het eerst precies 25 jaar geleden werd gepubliceerd in 1998 en laatstelijk in 2023. Wat is er bekend over François Kloek en diens tekening?

Door Evert Paul Veltkamp

François Kloek

François Jacob Kloek werd op 19 september 1891 te Hoorn geboren als oudste kind en zoon van de gelijknamige (huis)schilder en behanger François Jacob Kloek (1868-1906) en Maria Catharina Vonk (1869-1917). Hij had nog acht broers en zussen, van wie de jongste twee in Amsterdam werden geboren, alle anderen in Hoorn. Ook zijn vader was zoon van een Hoornse (huis)schilder, François Kloek (1838-1891).

De jongste Kloek had kennelijk artistieke ambities want hij bezocht de Kunstnijverheidsschool Quellinus te Amsterdam en in de jaren 1920 bezocht hij ook nog de hoofdstedelijke Rijksakademie van beeldende kunsten. Hij was er een leerling van onder anderen Georg Rueter (1875-1966). Volgens de hierna genoemde Van Bergen had hij ook onderwijs gehad van of gewerkt met Antoon Derkinderen, R.N. Roland Holst, T. Nieuwenhuis en C.A. Lion Cachet.

Hij stond bekend als 'kunstnijveraar' en was onder andere plateelschilder bij de Plateelfabriek De Distel (Amsterdam) en bij de Plateelbakkerij Zuid-Holland (Gouda). Beide instellingen werkten in moderne stijl, Jugendstil en art nouveau. Van Kloek is dan ook plateelmateriaal opgenomen in bijvoorbeeld Museum Boijmans-van Beuningen te Rotterdam. Volgens Van Bergen was hij van 1946 tot 1956 emailleerder. Bij zijn huwelijk op 24 augustus 1922 te Amsterdam met Margaretha Geertruida Keetel (1889-?) werd dan ook als zijn beroep plateelschilder vermeld.

Naast zijn werk als plateelschilder maakte Kloek echter etsen, litho's en schilderijen, vaak van (Amsterdamse) stadsgezichten. Dat hij dus meer dan alleen plateelschilder was, blijkt toen hij in 1928 een derde prijs won voor een boekbandontwerp voor een plaatjesalbum van de Groningse koffie- en theefirma K. Tiktak. Twee jaar later exposeerde hij op een tentoonstelling van socialistische kunst waar zijn werk 'meer goed bedoeld dan geslaagd' werd genoemd. Nog in 2001 werd bij Christie's een olieverfschilderij met het Muntplein voor circa 4.500 euro verkocht.

Decennialang woonde Kloek met zijn gezin in de Amsterdamse Leeuwerikstraat 39. Uit het huwelijk werden twee zonen geboren: Jacobus (1923-?), bankwerker en later dieselmonteur, en François (1926-2010), een boordwerktuigkundige. In de laatste jaren van diens leven woonde zijn schoonvader George Keetel (1865-1940) bij hen in. In 1968 verhuisde het echtpaar Kloek-Keetel naar Heemstede, waar François Kloek op 27 augustus 1970 op 78-jarige leeftijd overleed.

Couperus getekend door Kloek

Op 7 november 1916 bezocht Kloek de eerste voorstelling van *De tweelingbroeders van Plautus*, die Couperus had vertaald en waarbij de vertaler voorafgaand aan de voorstelling een inleiding hield. Die eerste voorstelling was besloten in de Amsterdamse Stadsschouwburg voor leden van de Wereldbibliotheek-vereniging en voor anderen volgde de première op 13 november, voor abonneementhouders van de schouwburg.

Dat die tekening bestond meldde de toenmalige eigenaar, Roelf Jan van Bergen, in een brief van 9 maart 1988 aan biograaf Frédéric Bastet en die geeft in die brief ook meer inlichtingen over Kloek. Van Bergen (1922-?), die ook in Amsterdam woonde, was oud-collega van Kloek en leraar vrije expressie; zijn partner Arthur Rijsbosch (1926-?), zoon van een in België geboren arts, was meer dan 25 jaar medewerker bij de Nederlandse Kunststichting. Het is niet onmogelijk dat Van Bergen de tekening van Kloek zelf heeft gekregen of overgenomen.

De tekening werd echter niet door Bastet opgenomen in zijn fotobiografie uit 1991, ook al verwees Van Bergen in zijn brief aan Bastet wel naar dat 'platenboek'. Dat werd voor het eerst gepubliceerd, voorzien van commentaar, in 1998 door Hans van der Horst en daarna nog in Bastets bundel *Al die verloren paradijzen...* uit 2001. Bij die eerste gebeurde dat nog zonder vermelding van de eigenaar, in 2001 werd de eigenaar wel vermeld. Van der Horst zag dat Kloek vooral een bijzondere aandacht aan de belichting gaf tijdens de voorlezing en wijst erop dat Couperus klaarblijkelijk zijn levendige lezing met handgebaren ondersteunde.

De brief van Van Bergen werd door Bastet gelegateerd aan het Louis Couperus Museum en bevindt zich nu in het Literatuurmuseum. Ook Van Vliet nam de tekening op in zijn publicatie *Een orchidee tussen de aardappels*. Volgens de laatste publicatie van de tekening, in *Louis Couperus, een verwende vagebond*, de geïllustreerde biografie van Caroline de Westenholz uit 2023, zou zich in het Literatuurmuseum ook die tekening bevinden. Dat is echter onjuist. De tekening werd in november 2009 geveild te Haarlem en bevindt zich sindsdien in particulier bezit. Het lijkt er niet op dat Kloek nog andere tekeningen van Couperus heeft gemaakt; evenmin lijken opdrachtexemplaren of door Couperus gesigioneerde boeken aan hem te zijn overgeleverd. ♣

François Kloek, 'Bak met ingekrast ornament en emailversiering', voor Plaatelbakkerij De Distel, Amsterdam, ca. 1915. Rijksmuseum, Amsterdam (BK-1986-17, <https://id.rijksmuseum.nl/20064626>).

